

VAD ÄR RÄTTVISA?

- en lektion om mänskliga rättigheter
Talarmanus

Text: Isabelle Sannestedt

Mänskliga rättigheter är inget vi får ta för givet. Därför är det viktigt att vi utbildar oss i vilka rättigheter vi har och diskuterar hur vi kan stärka rättigheterna och driva rättigheterna framåt. Rättigheterna är ett viktigt medel i kampen för en rättvisare värld. En värld där var och en får möjligheten att förverkliga sina drömmar. En värld där var och en blir sedd och där ingen diskrimineras och utsätts för omänsklig behandling. En värld där varje människa har ett lika och okränkbart värde.

Detta underlag är tänkt att du kan använda som stöd för att hålla i en lektion om mänskliga rättigheter under ca en till två timmar. I handledningen finns exempel på olika övningar, markerade med "Övning", som du kan låta gruppen göra. Avslutningsvis finns tips på vad som kan göras för att stärka de mänskliga rättigheterna och en länklista för dem som vill fördjupa sig i ämnet.

Lycka till när du håller denna lektion om de mänskliga rättigheterna!

Isabelle Sannestedt
Palmeacentret

En lektion om Mänskliga rättigheter

Börja med att presentera dig själv. Berätta gärna en personlig historia från något du varit med om som fått dig intresserad av internationellt solidaritetsarbete. Kom ihåg att detta talarmanus bara är ett stöd då du håller denna lektion. Använd dina egna ord och betona det du tycker är viktigast.

Bild 1. Vad är rättvisa?

Innan vi börjar med att fördjupa oss i de mänskliga rättigheterna vill jag att vi tar avstamp i begreppet rättvisa.

Att svara på vad rättvisa är kan vara lite knepigt. Då är det lättare att svara på vad man tycker är orättvisa.

ÖVNING:

Be åhörarna att sätta sig två och två i "bikupor" och komma på några orättvisor under 3 minuter. Be dem säga dem högt inför stor grupp. Skriv upp på tavlan. Text "att miljontals människor svälter varje dag". När man vänder på orättvisorna ser man rättvisan. "Alla har rätt att få mat."

Förklara sedan vad du tycker är rättvisa (talarstöd finns nedan).

För mig handlar rättvisa om att alla människor oavsett vilka föräldrar man har, hur mycket pengar man har eller var på jorden man bor, ska kunna få möjligheten att förverkliga sina drömmar. Oavsett bakgrund ska man kunna söka vilka positioner som helst.

Det handlar om att alla bör få en chans.

För att kunna uppnå detta krävs frihet för var och en att kunna påverka sin situation och att begränsande, diskriminerande hinder är undanröjda.

Ett verktyg, i kampen mot diskriminering och för allas lika rätt och ökad rättvisa, är de mänskliga rättigheterna.

Bild 2. Vilka är de mänskliga rättigheterna?

Vilka är då de mänskliga rättigheterna? De mänskliga rättigheterna är inte vilka rättigheter som helst, utan rättigheter som världens ledare tillsammans i FN kommit överens om ska gälla för alla människor oavsett var på jorden de bor, oavsett kultur eller specifik situation.

De mänskliga rättigheterna är ett resultat av de svåra brott som skedde under andra världskriget.

Den 10 december 1948 enades världens ledare om FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Förklaringen hade utarbetats av kommissionen "FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna" under ledning av dåvarande amerikanska presidenthustrun Eleanor Roosevelt. Kommissionen lever kvar än idag och den 10 december firas varje år som "MR- dagen".

Grundtanken med den allmänna förklaringen är att rättvisa ska gälla för alla. Människor är olika, de har olika förutsättningar att bidra och har olika behov.

I den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna från 1948 slås bland annat fast att:

- Alla människor har rätt att få leva ett värdigt liv.
- Barn har rätt att få gå i skolan.
- Människor har rätt att få äta sig mätta.
- Arbetare har rätt till drägliga förhållanden på arbetsplatsen
- Ingen ska diskrimineras på grund av ras, kön, religion eller politisk uppfattning.

Sist i detta talarmanus finns hela FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som bilaga 1.

Bild 3. Huvudpunkter från den allmänna förklaringen

Den allmänna förklaringen från 1948 innehåller gemensamma riktlinjer för alla folk i alla nationer. Förklaringen slår fast att alla har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet, likhet inför lagen, rätten till korrekt rättegång, rätten till åsiktsfrihet, mötesfrihet och rätt till social trygghet. Förklaringen förbjuder slaveri, tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling.

En allmän förklaring är som sådan inte juridiskt bindande, vilket en konvention är, utan enbart moraliskt bindande. Den allmänna förklaringen från 1948 har med tiden dock kommit att uppnå sedvanerättslig status, det vill säga accepterats som gällande rätt.

Alla människors lika värde, rätten till liv, icke diskriminering, absolut förbud mot tortyr och absolut förbud mot slaveri **skall gälla alla oavsett det är fred eller krig.**

Icke diskriminering innebär att ingen får särbehandlas negativt för att hon eller han har ett visst etniskt ursprung, har en viss hudfärg, annat kön, talar ett främmande språk, tillhör viss religion, har en viss politisk uppfattning eller har annan social bakgrund.

Bild 4. Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter

Bilden visar en uppräknning av de huvudpunkter som finns i de två konventionerna. Det kan vara svårt att se tydligt vad som står – tanken är dock inte att åhörarna ska se tydligt, utan att de ska förstå att konventionerna innehåller väldigt mycket

Då den allmänna förklaringen inte var juridiskt bindande, vilket konventioner är för dem som undertecknat den, utvecklades reglerna i den allmänna förklaringen och förtydligades i två konventioner 1966; Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Konventionerna innehåller följande huvudpunkter:

- Tanke-, åsikts- och yttrandefrihet, religionsfrihet
- Organisations- och mötesfrihet.
- Rätten att ta del av sitt lands styrelse genom fritt valda ombud
- Regler om skydd för den enskildes integritet
- Allas likhet inför lagen
- Garantier för den enskildes rättsäkerhet
- Rätt till nationalitet, namn och en identitet
- Rätten att i andra länder söka och få en fristad från förföljelse
- Alla ska ha rätt att lämna sitt land och också att återvända
- Rätten till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa arbetsförhållanden och skydd mot arbetslöshet
- Rätt till lika lön för lika arbete
- Rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar
- Ingen ska godtyckligt kunna bli berövad sin egendom
- En levnadsstandard som är tillräcklig för hälsa och välbefinnande
- Rätt till social trygghet
- Rätt till kostnadsfri grundläggande undervisning

Anledningen till att det blev två konventioner och inte en, vilket var tanken från början, var att medlemsstaterna hade skilda åsikter om de olika rättigheternas natur och hur de skulle uppnås. Många nyliberaler ansåg att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna inte kunde skyddas av lag och var för politiska. Nelson Mandela kommenterade en gång tvisten genom att säga att ingen borde tvingas välja mellan valsedeln och bröd. Idag finns det en stor samstämmighet i världen att rättigheterna är lika viktiga och hör ihop; det är egentligen bara den amerikanska Bush- administrationen och nyliberaler som drar åt annat håll.

ÖVNING:

Be åhörarna två och två, under några minuter, fundera på om det är någon av dessa rättigheter som de kommer i kontakt med i sitt arbete eller i sin förening.

Bild 5. Fler konventioner

Det finns idag fler konventioner än de två som antogs 1966. FN har insett att vissa grupper behöver ett ökat stöd och vissa särskilt grova kränkningar måste motarbetas kraftfullare.

1966 Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (151 anslutna länder 1 juni 2005)

1966 Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (154 anslutna länder 1 juni 2005)

Konventioner till skydd för särskilda grupper:

1951 Flyktingkonventionen (143 anslutna länder 1 sept 2005)

1979 Kvinnokonventionen (180 anslutna länder 1 juni 2005)

1989 Barnkonventionen (192 anslutna länder 1 juni 2005)

1990 Migrantarbetarkonventionen (30 anslutna länder 1 juni 2005)

Konventioner mot särskilt grova kränkningar:

1948 Folkmordskonventionen (136 anslutna länder 1 nov 2005)

1965 Rasdiskrimineringskonventionen (170 anslutna länder 1 juni 2005)

1984 Tortyrkonventionen (139 anslutna länder 1 juni 2005)

OBS! För att se hur många som ratificerat konventionerna i dagsläget - gå in hemsidan för FN:s högkommissarie för de mänskliga rättigheterna: <http://www.unhchr.ch>

Sverige har ratificerat alla konventioner utom Migrantarbetarkonventionen från 1990. Anledningen till varför den inte ratificerats är att Sverige har ansett att de redan befintliga konventionerna ger det skydd som denna konvention skulle ge.

ÖVNING:

Be åhörarna fundera på om det anser att någon grupp som skulle behöva ett särskilt skydd inte finns med bland konventionerna till skydd för särskilt utsatta grupper?

Bild 6. Vad utmärker en mänsklig rättighet?

För det första att de mänskliga rättigheterna omfattar alla. Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Människovärdet och rättigheterna hör samman.

Alla människor får dock inte sina rättigheter tillgodosedda. Är du fattig har du svårt att kräva din rätt. De senaste åren har många diskussioner förts kring vad fattigdom egentligen är. Den slutsats många dragit är att fattigdom inte enbart handlar om inkomstnivå, utan också om marginalisering, diskriminering och brist på möjligheter att göra sig hörd – kort sagt: maktlöshet.

Alltför många saknar idag möjlighet att kunna tillgodogöra sig sina rättigheter. För att ta ett exempel: vilken möjlighet har en person som inte kan läsa och skriva att få sin sak prövad i domstol?

Sammanfattningsvis kan man säga att:

- Det är rättigheter som världens ledare i FN fastslagit ska vara just mänskliga rättigheter
- Rättigheterna omfattar alla. Ingen ska diskrimineras
- Regeringen ska se till att rättigheterna respekteras och uppfylls och de ska skydda sina medborgare

Bild 7. Är vissa rättigheter viktigare än andra?

ÖVNING:

Be deltagarna fundera på om de tycker att någon rättighet är viktigare än någon annan?

Alla rättigheter är viktiga. Annars skulle de inte ingå i deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna och i konventionerna. Rättigheterna kan inte rangordnas då rättigheter är olika viktiga i olika situationer eller för olika individer. För ett barn kan möjligheten att få gå i skolan vara centralt, medan en vuxen som står inför rätta har andra prioriteringar. Människan är hel och samhället likaså. Har vi möjlighet att göra våra röster hörda så kan det bidra med att hejda missförhållanden i samhället. Har vi en rimlig social trygghet ökar våra möjligheter att delta i demokratiska processer – och kräva våra rättigheter.

Helhetssynen har bidragit till att skapa större uppslutning bakom de mänskliga rättigheterna som idé och metod. Denna integrerade syn på mänskliga rättigheter är nu brett accepterad. Det är egentligen bara den amerikanska administrationen och nyliberala grupper som drar åt ett annat håll. De tycks mena att just de rättigheterna splittrar resurserna och bidrar till att skärpan i själva begreppet ”mänskliga rättigheter” tunnas ut. Dessutom skulle förtryckare kunna undkomma kritik genom att hänvisa till vad de gjort för att bekämpa fattigdomen, menar de. Ett skäl till den nyliberala reaktionen mot de ekonomiska och sociala rättigheterna är säkert att flera av dem förutsätter att stat och kommun spelar en aktiv roll, direkt eller via ombud. Den amerikanska regeringen har av sådana skäl vägrat att ratificera såväl den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som barnrättskonventionen.

ÖVNING:

Be åhörarna fundera på vilka rättigheter de ser som särskilt viktiga för dem just nu och för vilken/vilka de skulle vara beredda att lämna sitt land för att få om de skulle nekas rättigheten?

Bild 8. Förhållandet mellan olika rättsystem - vem dömer?

Inom rättsystemen, de nationella och internationella finns olika lagar och regler som skyddar människor.

Den nationella rätten reglerar förhållandena inom en stat. I Sverige har vi ett rättssystem som bygger på maktfördelningsläran som innebär att den lagstiftande, den dömande och den verkställande instansen är tydligt åtskilda och oberoende. Lagarna gäller för alla som befinner sig på svenskt territorium.

Den internationella rätten reglerar förhållanden mellan stater. Det kan handla om handel och transporter, då inom vad vi kallar den internationella privaträtten, eller rättigheter som stater ska garantera individer i krigstid eller fredstid, då pratar vi om internationell offentlig rätt, folkrätten. En viktig del av folkrätten är de mänskliga rättigheterna. Sedan 2002 kan man ställas till ansvar för brott mot mänskligheten i den permanenta internationella brottmålsdomstolen, ICC som finns i Haag. Brott mot mänskligheten innebär inhumana handlingar av mycket allvarlig karaktär som riktar sig mot civilbefolkningen.

För övriga brott mot de mänskliga rättigheterna är det de enskilda staterna som avgör om brott begåtts och ansvarar för att besluta om eventuella straff och sanktioner samt ansvarar för att verkställa dessa.

FN:s säkerhetsråd kan även, för att bevara och återupprätta internationell fred och säkerhet, upprätta tillfälliga domstolar, tribunaler, för att döma övergrepp som ägt rum. Tribunaler för före detta Jugoslavien och Rwanda har upprättats. De finns kvar så länge som säkerhetsrådet anser att tribunalerna behövs.

Bild 9. Vilka skyldigheter har makthavarna att garantera att rättigheterna följs nationellt?

Ansvar för att de mänskliga rättigheterna inte kränks vilar på regeringen och den statliga och kommunala förvaltningen.

De ska se till att de mänskliga rättigheterna gäller för alla och envar och skall själva regelbundet rapportera om vad de gjort för att förverkliga konventionernas regler.

Regeringarna ska:

- Själva respektera individens rättigheter
- Skydda individens rättigheter från att kränkas av andra individer eller grupper
- Tillgodose individens grundläggande behov, erkända som mänskliga rättigheter och som individen själv inte kan tillfredställa (T.ex. utbildning och sjukvård)

Kränks dina rättigheter ska du vända dig till de nationella domstolarna i första hand.

Staterna har ansvaret för att de mänskliga rättigheterna efterlevs men det finns även fler aktörer i samhället som ska förbättra främjandet och skyddet av de mänskliga rättigheterna.

ÖVNING:

Fråga deltagarna om de kan komma på fler aktörer som har ansvar för att se till att de mänskliga rättigheterna efterlevs.

Nedan räknas olika tänkbara aktörer upp.

Ombudsmän

Det finns i Sverige flera olika ombudsmän som lyder under regeringen och vars uppgifter har anknytning till de mänskliga rättigheterna. Fyra av dessa – Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) – har till uppgift att motverka diskriminering på olika grunder. Den femte ombudsmannen, Barnombudsmannen (BO), har till uppgift att företräda barn och ungdomars rättigheter och intressen och ska i den rollen driva på genomförandet och bevaka efterlevnaden av barnkonventionen.

Ombudsmännen har olika mandat och olika funktioner att fylla. Samtliga ombudsmän har dock arbetsområden som är av central betydelse för skyddet av de mänskliga rättigheterna och fyller en viktig funktion för att främja respekten av dessa rättigheter i ett nationellt perspektiv.

Justitieombudsmannen (JO) och Justitiekanslern (JK), kontrollerar att myndigheter och deras tjänstemän följer gällande lagar och andra författningar.

Kommuner och landsting

Många av de mänskliga rättigheterna som Sverige förpliktat sig att garantera förverkligas genom det arbete som sker på kommunal nivå. För flera olika verksamheter av betydelse för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är kommunen eller landstinget huvudman. Exempelvis är en del av utbildningsväsendet kommunalt och flera olika sociala rättigheter beslutas om av kommunen eller landstinget.

Fackliga organisationer och arbetsgivare

Fackliga organisationer har en betydelsefull roll när det gäller att främja och skydda mänskliga rättigheter i arbetslivet. De fackliga organisationerna har rätt att föra talan om diskriminering i Arbetsdomstolen. På arbetsgivarna faller ansvaret att vidta aktiva åtgärder i olika avseenden enligt jämställdhetslagen (1991:433) och lagen (1999:130) om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet.

Enskilda organisationer

Enskilda organisationer spelar en viktig roll i arbetet för de mänskliga rättigheterna. Organisationer så som Amnesty och olika handikapporganisationer spelar en avgörande roll för att granska att de mänskliga rättigheterna inte kränks och för att driva på beslut om nya normer.

Företagen

Företag ska följa de mänskliga rättigheterna i arbetslivet. En rad företag har på eget initiativ börjat formulera uppförandekoder som också täcker situationer som berör de mänskliga rättigheterna. Sådana koder ligger i företagens intresse, åtminstone på sikt. Utöver intresset för att konsumenterna köper företagets produkter har företaget också ett intresse av stabila förhållanden i produktionslandet för att säkra investeringar och upprätthålla produktionen.

Media

Media har en viktig roll i att granska och se hur de mänskliga rättigheterna efterlevs. Det är viktigt att bilda opinion om det råder missförhållanden och ställa ansvariga till svars.

Bild 10. Vem garanterar att rättigheterna följs internationellt?

Det finns flera internationella och regionala organisationer som övervakar efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna. Nedan finner du några av dem:

Förenta Nationerna

Inom det internationella samfundet har FN till uppgift att övervaka att rättigheterna följs.

FN har sedan 1993 en särskild högkommissarie för mänskliga rättigheter. Från 2004 är det Louise Arbour från Canada. Högkommissariens uppgift är att föra en dialog med FN:s medlemsländer. Högkommissarien ska främja och skydda de mänskliga rättigheterna, vara rådgivare till regeringar och samordna aktiviteter inom FN-systemet som rör mänskliga rättigheter.

Till sju av konventionerna finns kommittéer som granskar hur de anslutna staterna uppfyller konventionens krav. Granskningskommittéer finns för:

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, Konventionen om avskaffande av all form av diskriminering av kvinnor, Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, Konventionen om barnets rättigheter, Konventionen om skyddet av alla migrantarbetares och deras familjers rättigheter.

I mars 2006 beslutade FN:s generalförsamling att inrätta ett råd för de mänskliga rättigheterna som ska lyda direkt under generalförsamlingen. Rådet har 47 medlemmar, som väljs för tre år. Rådet granskar MR-situationen i alla länder och har till uppgift att:

- främja universell respekt för de mänskliga rättigheterna
- behandla situationer där de mänskliga rättigheterna kränks, inklusive grava och systematiska kränkningar, och avge rekommendationer om detta
- främja utbildning om de mänskliga rättigheterna och tekniskt bistånd samt ge kapacitetsstöd på detta område
- utgöra forum för dialog om tematiska MR-frågor
- genomföra en universell granskning av hur stater efterlever sina MR-förpliktelser
- bidra till ett förebyggande av MR-kränkningar och skyndsamt bemöta brådskande MR-situationer

Sker allvarliga brott mot mänskligheten finns sedan 2002 den permanenta brottmålsdomstolen i Haag att vända sig till.

Internationella arbetsorganisationen (ILO)

FN:s fackorgan för arbetslivsfrågor, ILO (International Labour Organisation) har som grundläggande mål att bekämpa fattigdom, befrämja social rättvisa samt att värna om fackliga fri- och rättigheter. ILO är ett trepartsorgan där varje medlemsland har representanter från regeringen, arbetsgivare och fackföreningar och har 177 medlemsländer. ILO antar konventioner som gäller för det globala arbetslivet. Sedan ILO bildades 1919 har närmare 200 konventioner och lika många rekommendationer antagits. Åtta av konventionerna betraktas som kärnkonventioner. De tar upp grundläggande mänskliga rättigheter såsom fri förenings- och förhandlingsrätt, främjande av kollektivavtal, avskaffande av svårare former av barnarbete liksom slav- och tvångsarbete, förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av bland annat kön, ras, eller tro, samt rätten till lika lön för likvärdigt arbete. Dessa utgör en absolut lägsta nivå av grundläggande mänskliga rättigheter i arbetslivet.

Europarådet

Skyddet för de mänskliga rättigheterna tillhör Europarådets kärnområden. Europarådet bildades 1949 som en direkt följd av de grymheter som Europa och övriga världen mött under andra världskriget. Ett av organisationens syften var att ena Europa men även att författa ett dokument om mänskliga rättigheter. Europarådet har idag 46 medlemsstater.

Kopplat till Europarådet finns Europadomstolen som tar upp brott om de mänskliga rättigheterna. Besluten är bindande för staterna.

Sedan april 2006 är f d generalsekreteraren på Palmecentret, Thomas Hammarberg, kommissionär för de mänskliga rättigheterna i Europarådet. Han har till uppgift att se hur de 46 medlemsstaterna följer de mänskliga rättigheterna.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)

OSSE syftar till att främja säkerhet och samarbete mellan de deltagande länderna. Organisationens arbete är i huvudsak inriktat på att förebygga konflikter, krishantering och att återuppbygga samhällen efter konflikter. En grundläggande princip för OSSE:s verksamhet är att varaktig säkerhet förutsätter demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och en fungerande rättsstat.

Europeiska unionen

EU arbetar för mänskliga rättigheter såväl inom unionen som i förhållande till länder i andra regioner. Fördraget om Europeiska unionen slår fast att EU bygger på principerna om frihet, demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna. EU arbetar internationellt aktivt mot bland annat dödsstraff och mot tortyr.

Bild 11. Vad betyder rättigheterna för fattigdomsbekämpning, fred, demokrati och utveckling?

Att vara fattig handlar inte bara om att inte ha pengar utan också om marginalisering, diskriminering och brist på möjligheter att göra sig hörd.

Kvinnoförtrycket är ett av fattigdomens många ansikten.

Fattiga är berövade sina rättigheter. Ofta kan de inte ens kräva sina rättigheter.

Ett mycket vanligt exempel är att fattiga sällan har råd att anmäla övergrepp till en domstol. De som behöver det mest får ingen rättshjälp. Kampen mot fattigdomen är en strid för social rättvisa.

Är det krig och oroligheter i ett land är det mycket vanligt att rättigheter kränks. Fredliga förhållanden gör det lättare att säkra respekten för de mänskliga rättigheterna. Kampen för de mänskliga rättigheterna är också ett slags fredsarbete eftersom verklig fred bygger på rättvisa.

Finns en fungerande demokrati, en organisering av ett samhälle som representerar folket med tydliga beslutsstrukturer och en kritiskt granskande fri press, är det lätt att se om rättigheterna som ska garantera den enskildes frihet, medinflytande och grundläggande trygghet, kränks.

Människor som är trygga vågar satsa. Trygghet skapar utveckling. För att skapa trygghet och därmed utveckling krävs satsningar på bland annat utbildning, hälsovård och bra och trygga jobb. Starka fackföreningar är viktiga i skapandet av trygghet på arbetsplatser.

ÖVNING:

Be åhörarna att fundera för sig själva i en minut om de känner sig trygga på sin arbetsplats/ i sin skola? Och be dem därefter fundera på vad som skulle behövas för att de skulle känna en större trygghet.

Bild 12. Vad måste göras för att stärka de mänskliga rättigheterna?

Det är lätt att bli förtvivlad när man ser situationen i världen, men det finns mycket som vi alla kan göra för att stärka arbetet med de mänskliga rättigheterna. Till exempel:

- **Utbilda dig om de mänskliga rättigheterna.** Rättigheter kan inte ges, de måste erövras.
- **Granska vad som händer.** Ombudsmän eller särskilda kommissioner för mänskliga rättigheter har en viktig roll – liksom alla organisationer och enskilda individer. Fråga till exempel var tröjan eller fotbollen du vill köpa är tillverkad?, om de som jobbar på hotellet du vill boka får gå med i facket?, och om kaffet du dricker på jobbet är rättvisemärkt?
- **Reagera mot kränkningar.** Skriv insändare och debattartiklar. Håll tal och ställ ansvariga till svars.
- **Arbeta förebyggande.** rättighetsperspektivet måste genomsyra alla samhälls verksamheter. Hur har du det på din arbetsplats, skola?
- **Lyssna till folkrörelserna.** Frivilligorganisationernas bevakande roll är väsentlig, den fackliga rörelsen kan t ex agera kraftfullt när övergrepp sker i något land. Dela med er av erfarenheter på orten och samarbeta gärna kring en viss fråga.

En garant för att rättighetsfrågorna står under debatt och att orättvisor påtalas är det arbete som genomförs av de frivilliga organisationerna – den fackliga rörelsen, MR-organisationerna, kvinnorörelsen, invandrarföreningarna, de humanitära grupperna, m.fl. Är du inte redan engagerad i en organisation– så bli det idag!

Glöm inte: De mänskliga rättigheterna måste ständigt försvaras!

Bild 13. Vill du veta mer?

Palmecentret arbetar för att stärka de mänskliga rättigheterna. Se hemsidan www.palmecenter.se. Där kan du också beställa Palmecentrets broschyrer om Social rättvisa och läsa intressanta artiklar om mänskliga rättigheter. Palmecentret arbetar för att stärka freden, demokratin och de mänskliga rättigheterna. Du är också varmt välkommen att ringa oss om du har några frågor på: 08- 677 57 70

Regeringens sida om mänskliga rättigheter (www.manskligarattigheter.gov.se) innehåller rapporter om situationer för de mänskliga rättigheterna i hela världen. Här kan du också ladda ner de viktigaste konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

FN:s hemsida (www.un.org) har många intressanta rapporter och skrifter om arbetet för de mänskliga rättigheterna. Se även exempelvis FN:s utvecklingsprogram UNDPs hemsida (www.undp.se). Svenska FN-förbundet (www.fn.se) har också många dokument och skrifter om olika delar av FN:s arbete för de mänskliga rättigheterna.

Amnesty (www.amnesty.se) är tillsammans med Human Rights Watch (www.hrw.org) de viktigaste enskilda organisationerna för de mänskliga rättigheterna. Amnestys hemsida innehåller mängder av aktuella rapporter om kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Den internationella arbetsorganisationens ILO hemsida (www.ilo.org) innehåller alla konventioner och deklARATIONER som handlar om mänskliga rättigheter i arbetslivet.

ITUC, International Trade Union Confederation, bevakar respekten för de mänskliga rättigheterna i arbetslivet (www.ituc-csi.org). Bland annat ger man varje år ut en omfattande rapport om kränkningar av fackliga rättigheter. LO-TCO biståndsnämnd har bra information på sin hemsida (www.lotcobistand.org).

Bilaga 1.

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA:

Artikel 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Artikel 2

Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarship, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3

Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4

Ingen får hållas i slaveri eller trældom; slaveri och slavhandel i alla dess former skall vara förbjudna.

Artikel 5

Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6

Var och en har rätt att överallt erkännas som en person i lagens mening.

Artikel 7

Alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. Alla är berättigade till samma skydd mot alla former av diskriminering som strider mot denna förklaring och mot varje anstiftan till sådan diskriminering.

Artikel 8

Var och en har rätt till verksam hjälp från sitt lands nationella domstolar mot handlingar som kränker hans eller hennes grundläggande rättigheter enligt lag eller författning.

Artikel 9

Ingen får godtyckligt anhållas, hållas fängslad eller landsförvisas.

Artikel 10

Var och en är på samma villkor berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid en oberoende och opartisk domstol vid prövningen av hans eller hennes rättigheter och skyldigheter och av varje anklagelse om brott mot honom eller henne.

Artikel 11

1. Var och en som är anklagad för brott har rätt att betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen har fastställts vid en offentlig rättegång, där personen åtnjuter alla rättssäkerhetsgarantier som behövs för hans eller hennes försvar.

2. Ingen får fällas till ansvar för en gärning eller underlåtenhet som inte utgjorde ett brott enligt nationell eller internationell lag vid den tidpunkt då den begicks. Det får inte heller utmätas strängare straff än vad som var tillämpligt vid den tidpunkt brottet begicks.

Artikel 12

Ingen får utsättas för godtyckligt ingripande i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för angrepp på sin heder eller sitt anseende. Var och en har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden och angrepp.

Artikel 13

1. Var och en har rätt att fritt förflytta sig och välja bostadsort inom varje stats gränser.

2. Var och en har rätt att lämna varje land, även sitt eget, och att återvända till sitt land.

Artikel 14

1. Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse.
2. Denna rätt får inte åberopas vid rättsliga åtgärder som genuint grundas på icke-politiska brott eller på gärningar som strider mot Förenta nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 15

1. Var och en har rätt till en nationalitet. 2. Ingen får godtyckligt fråntas sin nationalitet eller nekas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16

1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning med avseende på ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. Män och kvinnor skall ha samma rättigheter i fråga om äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning.
2. Äktenskap får endast ingås med de blivande makarnas fria och fulla samtycke.
3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.

Artikel 17

1. Var och en har rätt att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra.
2. Ingen får godtyckligt fråntas sin egendom.

Artikel 18

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

Artikel 19

Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.

Artikel 20

1. Var och en har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.
2. Ingen får tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21

1. Var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud.
2. Var och en har rätt till lika tillträde till offentlig tjänst i sitt land.
3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Folkviljan skall uttryckas i periodiska och verkliga val, som skall genomföras med tillämpning av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning eller ett likvärdigt fritt röstförfarande.

Artikel 22

Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser.

Artikel 23

1. Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet.
2. Var och en har utan diskriminering rätt till lika lön för lika arbete.
3. Var och en som arbetar har rätt till en rättvis och tillfredsställande ersättning som ger honom eller henne och hans eller hennes familj en människovärdig tillvaro och som vid behov kan kompletteras med andra medel för socialt skydd.
4. Var och en har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att värna sina intressen.

Artikel 24

Var och en har rätt till vila och fritid, innefattande skälig begränsning av arbetstiden samt regelbunden betald ledighet.

Artikel 25

1. Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.
2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn skall åtnjuta samma sociala skydd, vare sig de är födda inom eller utom äktenskapet.

Artikel 26

1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. Yrkesutbildning och teknisk utbildning skall vara tillgänglig för alla. Den högre utbildningen skall vara öppen för alla med hänsyn till deras förmåga.
2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta nationernas verksamhet för fredens bevarande.
3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Artikel 27

1. Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst samt att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.
2. Var och en har rätt till skydd för de ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga verk till vilka han eller hon är upphovsman.

Artikel 28

Var och en har rätt till ett socialt och internationellt system där de rättigheter och friheter som behandlas i denna förklaring till fullo kan förverkligas.

Artikel 29

1. Var och en har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans eller hennes personlighet ensamt är möjlig.
2. Vid utövandet av sina rättigheter och friheter får en person endast underkastas sådana inskränkningar som har fastställts i lag och enbart i syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras rättigheter och friheter samt för att tillgodose ett demokratiskt samhälles berättigade krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.
3. Dessa rättigheter och friheter får inte utövas på ett sätt som är oförenligt med Förenta nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30

Ingenting i denna förklaring får tolkas som att det innebär en rätt för en stat, en grupp eller en enskild person att ägna sig åt en verksamhet eller att utföra en handling som syftar till att omintetgöra någon av de rättigheter eller friheter som anges i förklaringen.